

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Журнал заснований у 1918 році

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Філологія. Соціальні комунікації

Том 31 (70) № 2 2020

Частина 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

Головний редактор:

Казарін Володимир Павлович – доктор філологічних наук, професор, в.о. ректора Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Члени редакційної колегії:

Гадомський Олександр Казимирович – доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень Інституту славістики Опольського університету (Ополе, Польща);

Досенко Анжеліка Костянтинівна – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Свенцицька Еліна Михайлівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Семенець Ольга Сергіївна (відповідальний секретар) – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Сеітяг'ясва Таміла Решатівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Статкевич Лариса Павлівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського;

Ткаченко Тетяна Іванівна – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
(протокол № 7 від 27.04.2020 року)**

Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.
Серія: Філологія. Соціальні комунікації» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 15711-4182Р від 28.09.2009 року)

*Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
зі спеціальностей 035 – Філологія, 061 – Журналістика відповідно до Наказу МОН України
від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)*

*Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)*

Сторінка журналу: www.philol.vernadskyjournals.in.ua

ISSN 2663-6069 (Print)
ISSN 2663-6077 (Online)

© Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2020

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА

Громко Т. В.

ТЕЗАУРУС ГОВІРКИ ЯК ПОКАЗНИК ЇЇ ОНТОЛОГІЧНОГО СТАТУСУ.....1

Дутка О. Я.

РОЛЬ ФРАНЦУЗЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У РОЗВИТКУ ОМОНІМІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ..7

Іваницька Н. Л.

ДО ПРОБЛЕМИ ВІДНОСНОСТІ ТА ДИНАМІКИ ДЕЯКИХ ГРАМАТИЧНИХ ПОНЯТЬ:
ІНФОРМАЦІЙНО-ІНФОРМАТИВНИЙ ПІДХІД.....12

Костусяк Н. М.

ДИНАМІКА ЗАПОЗИЧЕНИХ ЛЕКСЕМ ІЗ ПЕРШОЮ ЧАСТИНОЮ ВІДЕО-
В МЕДІАТЕКСТАХ ХХІ СТ.: СЕМАНТИКА ТА ПРОБЛЕМА КОДИФІКАЦІЇ 18

Ментинська І. Б.

ТЕМАТИЧНА ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ
УКРАЇНСЬКИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНІВ.....26

Оверчук О. Б.

СЕМАНТИЧНА ДИНАМІКА КОНЦЕПТУ БІЛИЙ
У ПОЕТИЧНІЙ МОДЕЛІ СВІТУ Б.-І. АНТОНИЧА..... 32

Романченко А. П.

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ СКЛАДНИК МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СИНОПТИКА.....38

Рудь О. М.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ МОДЕЛІ СКЛАДНИХ ПРИКМЕТНИКІВ
З ДРУГИМ КОМПОНЕНТОМ ІЗ СЕМОЮ «ДІЯ»
(НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ)..... 44

Середницька А. Я.

МОВНЕ СВІТОБАЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ПЕРЕМІЩЕННЯ
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ..... 50

Страгулат Н. В.

ВИПАДКИ ПОРУШЕННЯ АКЦЕНТУАЦІЙНИХ НОРМ У ФАХОВОМУ МОВЛЕННІ.....56

Строкаль О. М.

СВІТ БОГІВ НА КОЛЬОРОВІЙ ПАЛІТРІ МОВИ ОЛЕКСІЯ ДОВГОГО.....61

Тараненко К. В.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОЛІНГВІСТИКИ..... 67

Тележкіна О. О.

АНАДИПЛОСИС ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВИ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ
II ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ.....73

Тиха Л. Ю.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ
АНДЖЕЯ СТАСЮКА..... 78

Холявко І. В.

НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ В РУСЛІ ПРАГМАТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ..... 84

Царьова І. В.

СКЛАДНЕ СИНТАКСИЧНЕ ЦІЛЕ В ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТАХ.....90

Оверчук О. Б.

Харківський національний університет внутрішніх справ

СЕМАНТИЧНА ДИНАМІКА КОНЦЕПТУ БІЛИЙ У ПОЕТИЧНІЙ МОДЕЛІ СВІТУ Б.-І. АНТОНИЧА

У статті розглядається питання специфіки дослідження концепту БІЛИЙ в українській культурній парадигмі з її проєкцією на поетичну модель світу одного із найяскравіших представників українського літературного процесу першої третини ХХ століття, поета-модерніста Б.-І. Антонича.

З огляду на антропоцентричну спрямованість сучасної наукової парадигми проведено теоретичне узагальнення наукових уявлень про концепти як особливі форми пізнавальної діяльності людини, окреслено основні принципи і підходи до вивчення концептів у поетичній моделі світу, визначено специфічні риси концепту БІЛИЙ в українській культурній парадигмі та в поетичній моделі світу Б.-І. Антонича, простежено його динаміку, розглянуто взаємодію традиційного й індивідуально-авторського начал.

З'ясовано, що функціонально значущий для світової та української культури концепт БІЛИЙ посідає особливе місце і в тій художній картині світу, яка вимальовується на фоні поетичного дискурсу Б.-І. Антонича. У зв'язку з цим концептуальні складники білого в роботі розглядаються не тільки як константи кольорового спектра, а й як свосвідні культурні домінанти, засоби пізнання і вербалізованого освоєння світу, що демонструють характерні для відповідного етапу розвитку поетичної мови процеси, стилеві зрушення, відбивають специфіку реалізації в мові колективної та індивідуальної свідомості. Структура концепту БІЛИЙ представлена у статті як автономна знакова підсистема. Її смислове поле, з одного боку, становлять образи, орієнтовані на світоглядні позиції звичайних носіїв культури, з іншого – серед її елементів виділяється низка компонентів психологічного, символічного, естетичного, оцінного характеру. Вони виникають унаслідок асоціативних зв'язків білого з іншими складниками концептосфери, індивідуально-авторських, символічних і метафоричних переосмислень категорій кольороназивання й репрезентовані конотаціями «чистий», «світлий», «сонячний», «радісний», «щасливий», «святковий», «рідний», «сакральний», «безгрішний», «неземний», «старий», «досвідчений», «давній» тощо.

Ключові слова: концепт, культурний концепт, мовна картина світу, поетична модель світу, поетичний дискурс, ідіостиль, кольороназва, білий, Б.-І. Антонич.

Постановка проблеми. Антропоцентрична спрямованість сучасної науки спричинила актуалізацію в ній досліджень, присвячених вивченню проблем способів відображення в мові знань про світ, особливостей концептуалізації позамовної дійсності та тих вербалізованих компонентів, у вигляді яких культура, як ідеальна сутність, існує в мові: ключових термінів культури, культурних домінант, мовних концептів. Цікавим на цьому тлі може бути звернення до аналізу метамови одного із найяскравіших представників українського літературного процесу першої третини ХХ століття, поета-модерніста Б.-І. Антонича. Його дискурсивна практика, сформована на зламі культурних епох, характеризується стилістичним розмаїттям, змінами традиційної поетики, глибиною філософської тематики й проблематики, естетичною багатовимірністю. Увібравши

в себе «первісне коріння індоєвропейської та праукраїнської міфології», вона «сягає духовних світових і українських пластів культури», що, «переосмислені й збагачені талантом поета, творять оригінальний, самобутній і органічний художній світ, який бентежить уяву читача і приносить естетичне задоволення» [12, с. 53]. Наше дослідження, присвячене вивченню концептуальної специфіки білого кольору в межах поетичної моделі світу Б.-І. Антонича, продовжує тенденцію розроблення зазначеної проблеми у світлі новітніх пошуків українського мовознавства кінця ХХ – початку ХХІ століття, чим і зумовлюється його **актуальність**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепти як основні одиниці мовної і поетичної картин світу, принципи експлікації концептуального змісту нині перебувають у центрі уваги таких

авторів, як Н. Арутюнова, А. Вежбицька, С. Воркачов, О. Кубрякова, К. Красовська, Д. Лихачов, С. Ляпін, С. Нікітіна, Т. Радзієвська, Н. Рябцева, Ю. Степанов, Л. Ставицька, В. Телія та ін. Незважаючи на те, що результати цих досліджень є вагомим внеском у розвиток як практичних, так і теоретичних питань лінгвокультурології, лінгвостилістики, психолінгвістики, проблема опису концептів і принципів та механізмів експлікації концептуального змісту в різних типах дискурсу натепер залишається остаточно невирішеною, що зумовлює необхідність її подальшого розгляду.

Навіть стислий огляд наявних у сучасному мовознавстві теорій концепту засвідчує неоднозначність підходів до цього «багатовимірного, ідеалізованого формоутворення» [2, с. 16]. Адже, з одного боку, як ментальна категорія концепт може одночасно аналізуватися в різних типах виміру дійсності: понятійному, образному, ціннісному, етимологічному, культурному, а з іншого – як міждисциплінарне поняття, сформоване в різних наукових школах і філософських напрямках – когнітології, філософії, логіці, лінгвокультурології тощо, він має в межах цих наук різний зміст і обсяг, що виключає його аналіз лише в лінгвістичному ракурсі.

Узагальнюючи наявні у сучасному мовознавстві теорії концепту, відзначимо, що, по-перше, концепти тлумачать як лексичні одиниці, сукупність яких становить зміст національної мовної свідомості та формує «наївну картину світу» носіїв мови (В. Колесов, С. Ляпін). По-друге, до концептів відносять семантичні утворення, відзначені лінгвокультурною специфікою, які так чи інакше характеризують носіїв окремої етнокультури (А. Вежбицька, О. Кубрякова, Ю. Степанов). І, нарешті, до концептів належать лише семантичні утворення, список яких обмежений і які є ключовими для розуміння менталітету як специфічного відношення до світу його носіїв. Для їх позначення також уживаються терміни «протоконцепт» (С. Воркачов), «універсальний концепт» (А. Вежбицька), «ноема» (К. Хегер), «архетип» (Т. Цивьян, К. Юнг).

Ми слідом за Ю. Степановим визначаємо концепт як «згусток культури у свідомості людини, те, у вигляді чого культура входить до ментального світу людини <...> і за допомогою чого звичайна людина, не носій культурних цінностей, сама входить до культури, а здебільшого і впливає на неї» [11, с. 43–44]. До того ж концепт у нашій роботі розглядається як складова частина поетичної моделі світу, тому видається важливим виділити ті

його риси, що зумовлюються універсальними ознаками концептуалізації світу й характером самого поетичного дискурсу. Концепт у поетично-концептуальній моделі світу є показником індивідуально-авторського художнього освоєння дійсності. Специфічна орієнтація концепту як явища поетичної мови виявляється в тому, що певні смислові утворення – концептуалізовані поетичні форми – сприймаються й оцінюються не тільки в контексті поетичного твору, але й у контексті різних культурних практик, що актуалізують етнокультурні значення, концептуальні сфери, пов'язані з народною культурою, літературою, релігією тощо. Концепт у поетичному тексті виконує роль емоційної координати, навколо якої «обертаються інші образи, що разом становлять сюжет поезії та формують образну парадигму», «є найбільш дійовим засобом пошуку і повідомлення поетичної істини з позицій певного естетичного ідеалу» [10, с. 100].

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в тому, щоб охарактеризувати особливості функціонування концепту БЛІЙ у поетичній моделі світу Б.-І. Антонича. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: визначити специфічні риси концепту БЛІЙ в українській культурній парадигмі та в поетичній моделі світу Б.-І. Антонича; виявити та охарактеризувати семантику мовних одиниць-репрезентантів концепту, простежити їх динаміку; дослідити взаємодію традиційного й індивідуально-авторського начала у його структурі.

Виклад основного матеріалу. Функціонально значущий для світової та української культури, християнської традиції, закріпленій у фольклорі, колірній гамі культурної та лінгвокультурної картин світу, концепт БЛІЙ посідає особливе місце і в тій художній картині світу, що вимальовується на фоні поетичного дискурсу Б.-І. Антонича.

У поетичній моделі світу Б.-І. Антонича, як носія цінностей світової та української культури, концепція *білого* кольору переважно репрезентується лексемою *білий*, що несе основне смислове навантаження *«який має колір молока, крейди, снігу; молочний, білосніжний, лілейний»* [8, с. 181] і найчастіше виступає у складі сполук *білий сніг, біла зима, біла хмара* та ін., надаючи цим поняттям кольорового забарвлення. Адже, як слушно зауважує А. Вежбицька, сучасні культурні значення концепту БЛІЙ виникають саме під впливом його типових прототипів – снігу та дня, що в культурно-мовній свідомості представлено часовою (день/ніч) та просторовою (*білий* зимовий пейзаж) референціями [4, с. 251].

Нерідко в поетичних текстах Б.-І. Антонича спостерігається тенденція до метафоричного та символічного переосмислення семантики **білого** кольору, денотативні значення якого, виступаючи означенням зими й снігу, зазнають модифікацій, що базуються на зоровій схожості опорних слів із предметами-носіями колірної ознаки. Так, досить продуктивними є спроби метафоричного переосмислення лексеми **білий** на підставі схожості **білого** снігового покриву з тканиною: «*На три шляхи за лисогори, за високорівню ворог відступає. Лежить на білій плахті снігу сонце – стяг попоротий від куль*» [1, с. 189], речовиною такого ж кольору (при цьому в основу перенесення покладено не лише схожість об'єктів метафоричного перенесення за кольором, а й подібність за якостями (мають кристалічну чи круп'яну будову)): «*У ста млинах зима пшеницю на сніг сріблясто-синій меле*» [1, с. 220]. У таких випадках можна говорити про актуалізацію у структурі аналізованого концепту неколірної семантики емоційного чи оцінного характеру у разі збереження колірної. До того ж тут видаються залишки міфологічної свідомості, у якій зима уявлялася вродливою дівчиною, а сніг, як її обов'язковий атрибут, – елементом її одягу.

В основі метафоричних перенесень, які вживаються для передачі кольору снігу в поетичному дискурсі Б.-І. Антонича, може лежати і зорова асоціація – схожість неозорого **білого** покриву з морем: «*Лиш дуб один крізь біле море, дельфін рослинний, вдаль пливе і лірою сніг-саван поре, віщуючи життя живе*» [1, с. 176]. Особливої уваги тут заслуговує оригінальний образ снігу-савану, за допомогою якого концептуальна структура БЛІЙ розширюється додатковими конотаціями зі значенням негативної емоційної оцінки «*заснулий*», «*мертвий*», що пояснюється сприйняттям зими як періоду року, «коли, за народними уявленнями, природа «вмирає» чи «засинає», а земля «хворіє», «відпочиває» до настання весняного тепла і світла, щоб потім знову відродитися» [7, с. 185]. Зауважимо, що такі негативні оцінні смисли концепту БЛІЙ виникають на основі сенсорно-емоційних уявлень про його прототипи.

Оригінальністю та незвичністю передачі колірної семи відзначається в мові поезії Б.-І. Антонича образ **білої хмари**. Для нього це не просто атмосферне явище, що колірною гамою варіюється від чисто **білого** до темного й навіть чорного, а щось живе. Асоціативний ряд, пов'язаний із уявленнями про хмари, вміщує образно-перифрастичні утворення, що умовно можна описати в межах

парадигм: **хмари – тканина чи одяг білого кольору, хмари – білі тварини, птахи, хмари – інші явища навколишнього світу**. Типовим для досліджуваного поетичного дискурсу є метафоричне перенесення типу **хмара – біла тканина (хустка)**: «*Вже літа є досить, угору осінь хустини білі хмарин підносить – знаки німі, що піддається зимі*» [1, с. 76], яке виникає унаслідок асоціативної схожості хмар із тканиною **білого** кольору і, на думку деяких дослідників [6, с. 55], органічно вписується в лексичну структуру образу, оскільки значення тканини для хмар є первинним. За подібною схемою створюються й такі образи: «*В цілунках тих ростуть дрібні цятини у білопері хмари, літа лік; підносять вгору свій вовнистий бік, геть утікають від землі долини*» [1, с. 48]; «*Сонце з батогом проміння вогняний погонич... Навпростець по небі білі хмари в перегони*» [1, с. 75], де простежуються вже асоціації хмари-птахи, що виникають на підставі враження схожості польоту птахів із пересуванням хмар по небу або хмари-тварини (переважно отара овець), які ґрунтуються на давньому зооморфному міфі [7, с. 468].

Традиційна символіка **білого** кольору в більшості культур, серед яких і українська, асоціюється передусім зі світлом, сонцем, життям, добром, красою, надією, чистотою, коханням та іншими близькими до них поняттями [3, с. 26]. Такі уявлення спричиняють появу в асоціативній структурі концепту БЛІЙ, окрім колірних значень, низки компонентів оцінно-фізіологічного (світлий, ясний тощо) та оцінно-психологічного (радісний, чистий, святковий, щасливий, прекрасний) плану.

Говорячи про характерну для концепту БЛІЙ семантику позитивної емоційної оцінки в поетичній моделі світу Б.-І. Антонича, обов'язково, на нашу думку, слід звернути увагу на образ **білої хати**. В українців **біле** здавна співвідносилося з божественним, чистим, узагалі зі світлом та життям. Унаслідок таких світоглядних позицій у **білому** почали вбачати найвищі блага, красу, душевність, а сам колір став відігравати в народній обрядовій дії провідну роль: колір сакрального для нашої нації житла (**хати-білянки**), святкового одягу, рушників та інших ритуальних предметів. Під впливом таких уявлень про **біле** образ **білої хати** став сприйматися на рівні архетипного символу українського села або України взагалі, а епітет **білий** у його складі набув семантики позитивної оцінки, що простежується й у дискурсі поета: «*В маленькій, біленькій хатині сон мрії колише*

в колісці дитині» [1, с. 82]; «Ще пам'ятаю: **білий дім**, де стіни з дерева та мрії» [1, с. 98]. З метою увиразнення семи «**позитивна оцінка**» та підкреслення колірною значення постійного епітета **білий** Б.-І. Антонич образно оновлює сполуку **біле село**, використовуючи у поетичному тексті лексеми зі значенням «**світлий**», «**ясний**», для яких семантика позитивного є основною: «Де вечори з євангелії, де світанки, де небо сонцем привалило білі села» [1, с. 221]. У наведеному прикладі спостерігаємо нашарування двох смислових компонентів концепту БІЛИЙ, закріплених за ним у загальномовному вжитку: **білий** – «**сонячний, світлий**» та **білий** – «**кольору крейди**», що спричиняє появу оригінального авторського образу села, освітленого сонцем. Накладання колірною та світлового значення в результаті взаємодії концептів БІЛИЙ та СВІТЛО спричиняє сприйняття **білого** кольору як теплого.

Християнська культура традиційно співвідносить **білий** колір з очищенням, невинністю, божественним началом, неземною владою [3, с. 26]. Під впливом таких асоціацій у поетичній моделі світу Б.-І. Антонича концепт БІЛИЙ також використовується як символ чистоти, священних речей, потойбічного, духовної сфери взагалі: «Схиляється на цямрину, й душа її блакитна й біла здається чиста й тиха вся, мов найтихіший квіток над квітком» [1, с. 144]; «Молитва людська є, неначе дим, кружляє над селом, мов **білий** лебідь» [1, с. 266]. Із **білою** колірною гамою в поета пов'язується і неземне життя: «О ти, стелиш море зорями і мохом, у небо не бери дівчат з цвітучих мушель, зішли найбільшу ласку – забуття усього, в коралі заміни топільниць **білі душі!**» [1, с. 229]. Наведені поетичні дискурси ілюструють накладання на колірну сему закріпленого культурною традицією за концептом БІЛИЙ значення «**неземна чистота**». Причому, як зауважує Л. Ставицька [9, с. 53], естетичне значення «**неземна чистота**» також є типовою рисою символістської стильової норми, на світоглядних засадах якої ґрунтується і творчість Б.-І. Антонича.

Беручи за основу традиційну семантику **білого** як святого, сакрального, емоційно позитивного, Б.-І. Антонич розширює його концептуальне поле складними метафоричними образами, в яких колір виступає стрижнем. Наприклад, передаючи плінність часу, нетривалість людського життя поет створює образ лука, з якого вилітають **білі стріли-літа**: «Жовті косані цвітуть на мокрих луках, як за днів дитинства, в кучерявій млі. **Вилітають ластівками стріли з лука, білі стріли**

літ» [1, с. 178]. Згадувані роки не випадково набувають ознаки **білого**, адже вони є чи не найкращими спогадами у житті. Подібне зрушення в семантиці, що виявляється в частковій десемантизації колірної ознаки, спостерігаємо й у такому контексті: «**Весна – неначе карусель, на каруселі білі коні. Гірське село в садах морель і місяць, мов тюльпан, червоний**» [1, с. 121]. Образ весни на **білих конях** відзначається синтезом традиційної та оказіональної ознаки, оскільки **білі** коні виступають не загальноприйнятим атрибутом зими і символом смерті, а навпаки, символом відродження природи навесні, що надає їм позитивної семантики.

Характерна для концепту БІЛИЙ сема «**позитивна емоційна оцінка**» актуалізується й у контексті: «З усіх людей найбільше я щасливий, будую **білий калиновий міст**» [1, с. 342]. Фразеологізм **білий калиновий міст**, належачи до стійких сполук фольклорного походження, традиційно реалізує значення «**пора молодості, чогось пов'язаного із мрією, особливо дорогого, пам'ятного**» й асоціюється з уявленнями про щастя. Адже калину в народній уяві переважно пов'язують зі значенням дівочтва, краси, кохання, наділяють її магічними можливостями та особливою силою [5, с. 72].

Актуалізація позитивних ознак БІЛОГО може спричинити появу сем «**неймовірний**», «**фантастичний**», наприклад: «**Місто дивно біле, майже неймовірне, з мли, немов з уяви, випливає**» [1, с. 128], що також підкреслює «**неземну**» семантику в структурі концепту.

Концепт БІЛИЙ, будучи одночасно еквівалентом світла і порожнечі, осмислюється як протоколір і понадколір, що дає змогу йому реалізовувати значення «**безколірний, безбарвний, прозорий**» [8, с. 182]. Наприклад, у тексті: «**Квадратова площа. Нитяний місток. Білі молодці й дівчата сновигають поміж стінами сіток на піску, що мов підлога в віллі**» [1, с. 59], розширення концептуального змісту **білого** кольору відбувається саме за рахунок актуалізації асоціативної ознаки «**безбарвний**», оскільки шкіра незасмаглої людини сприймається як така, що не має колірною забарвлення.

Окремо слід зауважити про можливість передачі концептом БІЛИЙ конотативного значення «**сивий**», яке вказує на втрату носіями цієї ознаки природного кольору волосся внаслідок певних психічних чи фізіологічних чинників. Так, у поетичній моделі світу Б.-І. Антонича спостерігається низка метафоричних і символічних образів, що

ускладнюють семантичну структуру концепту та можуть набувати додаткових значень емоційної оцінки «старий», «рідний», «батьківський», «дорогий», наприклад: «Заходить день за долину, мов сонце за караван далеких гір. Вже від жадання в нас болить зір, вже сивини на головах є труш» [1, с. 84]. Для позначення ознаки «сивий» у таких випадках уживаються як власне кольорові лексеми (білий/сивий), так і предмети-носії колірної ознаки **білий**, оскільки несуть у собі архісему кольору і служать для нього еталоном: «Стрункий капітан на поручі опертий із люлькою. Канати потягли долоні у тисячні борозни, волосся вже сивіє, наче припорошене в борошні» [1, с. 6]. Семантична близькість лексем **сивий** та **білий** дає можливість уживати їх у поетичному тексті як контекстуальні синоніми, еквіваленти, що приводить до появи нових художніх образів і сприяє створенню індивідуальних інтерпретацій традиційного значення.

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз культурного концепту БІЛИЙ у поетичній моделі світу Б.-І. Антонича визначає широке коло його семантичних інтерпретацій. Реалізації описуваного концепту, з одного боку, ілюструють його типові риси у світовій та українській культурі, а з іншого – його додаткові конотації, характеризу-

ють ідіостиль митця. Наведені нами дискурси не лише відбивають усі можливі аспекти функціонування концепту БІЛИЙ у поетичній моделі світу Б.-І. Антонича з її проєкцією на мовну картину світу, а й засвідчують його зв'язки з іншими культурними концептами, розширюють асоціативне поле аналізованого концепту та уявлення про колірну картину світу за рахунок індивідуально-авторських утворень. Причому семантика БІЛИЙ, як складника поетичної моделі світу, не завжди зводиться до колористичного начала. Колір виступає репрезентантом не тільки значення як елемента лексико-семантичної системи мови, але й певної культурної парадигми з властивою їй системою загальноприйнятих та індивідуально-авторських ціннісних орієнтирів, колом етичних і естетичних уявлень, своєрідною кардіограмою життя у різних його виявах і формах.

Перспективний напрям досліджень полягає в подальшому розвитку ідей концептуального аналізу та визначається потребою комплексного вивчення мови української поезії першої третини ХХ століття як репрезентанта культурних, релігійних, етнічних знань про світ та способів реконструкції цих знань в ідіостилях окремих представників зазначеного періоду.

Список літератури:

1. Антонич Б.-І. Поезії. Київ : Рад. письменник, 1989. 454 с.
2. Аскольдов С. Концепт и слово. Русская словесность : От теории словесности к структуре текста : Антология / под ред. В. П. Нерознак. Москва : Academia, 1997. С. 267–279.
3. Бидерман Г. Энциклопедия символов / Пер. с нем. Москва : Республика, 1996. 334 с.
4. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / Пер. с англ. Москва : Языки русской культуры, 1999. 780 с.
5. Костомаров М. Слов'янська міфологія : вибрані праці з фольклористики й літературознавства. Київ : Либідь, 1994. 382 с.
6. Потєбня А. Символ и миф в народной культуре. Москва : Лабиринт, 2000. 480 с.
7. Славянская мифология : энциклопедический словарь / под. ред. С. М. Толстой. Москва : Международные отношения, 2002. 512 с.
8. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства. За ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1974. Т. 1. 799 с.
9. Ставицька Л. Естетика слова в українській поезії 20–30-і рр. ХХ ст. Київ : Правда Ярославичів, 2000. 154 с.
10. Ставицька Л. Мовні засоби вираження наскрізного образу як елемента індивідуальної естетичної системи. *Семасіологія і словотвір* : збірник наукових праць. Київ, 1989. С. 98–102.
11. Степанов Ю. Константы : Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва : Академический проспект, 2001. 990 с.
12. Ткачук. М. Художній світ лірики Богдана-Ігоря Антонича. *Studia Methodologica* : збірник наукових праць. Ternopil : TNPU, 2015. Issue 40. С. 53–70.

Overchuk O. B. SEMANTIC DYNAMICS OF THE WHITE CONCEPT IN THE B.-I. ANTONYCH POETIC MODEL OF THE WORLD

The article considers the specifics of the study of the concept WHITE in the Ukrainian cultural paradigm with its projection on the poetic model of the world of one of the brightest representatives of the Ukrainian literary process of the first third of the XX century, poet-modernist B.-I. Antonych.

Considering the anthropocentric orientation of the modern scientific paradigm, a theoretical generalization of scientific ideas about concepts as special forms of human cognitive activity was researched, the basic principles and approaches to the study of concepts in the poetic model of the world were outlined, specific features of the concept WHITE in the Ukrainian cultural paradigm and B.-I. Antonych poetic model of the world were determined, its dynamics was traced, the interaction of traditional and individual-author principles was studied.

*It was found that the concept WHITE, which is functionally significant for world and Ukrainian culture, occupies a special place and in artistic picture of the world that emerges on the background of the B.-I. Antonych poetic discourse. In this regard the conceptual components of white in the work are considered not only as constants of the color spectrum, but also as a kind of cultural dominants, means of cognition and verbal assimilation of the world, that demonstrate the processes which are characteristic for corresponding stage of development of poetic language, stylistic changes, reflect the specifics of realization in the language of collective and individual consciousness. The system of categories of **white** was presented in the work as an autonomous sign subsystem. Its semantic field, on the one side, consists of images focused on the worldview of ordinary bearers of culture, on the other – among its elements are a number of components of psychological, symbolic, aesthetic, evaluative nature. They arise due to the associative connections of white with other components of the conceptsphere, individual authorial, symbolic and metaphorical reinterpretations of the categories of color naming and are represented by the connotations “pure”, “bright”, “sunny”, “joyful”, “happy”, “festive”, “native”, “sacred”, “sinless”, “unearthly”, “old”, “experienced”, “ancient”.*

Key words: *concept, cultural concept, linguistic picture of the world, poetic model of the world, poetic discourse, idiostyle, color name, white, B.-I. Antonych.*